

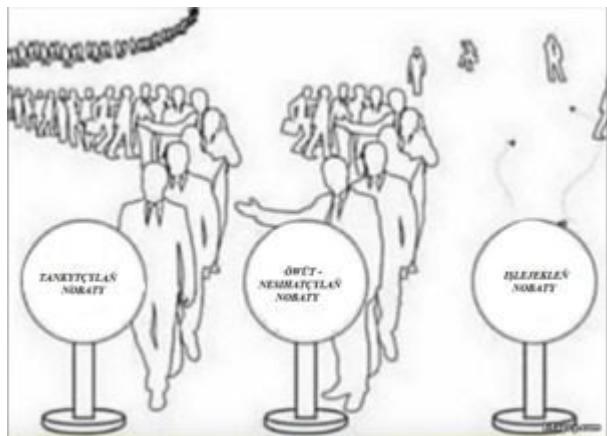
Tankytçysumaklyk sindromy

Category: Jemgyýetçilik tankydy, Kitapcy, Nukdaýnazar, Sözler
написано kitapcy | 24 января, 2025

Tankytçysumaklyk sindromy TANKYTÇYSUMAKLYK SINDROMY

“Tankytlaňda, awtory däl-de, pikiri tankytla!”.
Leonardo da Winçi

Tankytçysumaklyk sindromy (kritikanlyk sindromy) – bu kimdir birini ýa-da nämedir bir zady yzygiderli tankytlamaga, aýyplamaga, hemme zatda hökman kemçilik tapmaga bolan ymtlyşdyr.

Meşhur pianinoçy, kompozitor, dirižýor Iogannes Bramsyň (1833-1897) dosty bolan bir sazsynas-tankytçy, onuň üstünden gülmek üçin hemise islendik mümkünçilikden peýdalananar eken. Günlerde bir gün olar iki bolup, Wena şäheriniň seýilgähinde gezmeläp, saz hakda söhbet edip ýören eken. Şonda endigine eýeren tankytçy şeýle diýipdir:

-Bilýäňizmi näme, gadyrly dostum! Siz – beýik kompozitor. Men anyk göz öňüme getirýän, ençeme ýyllardan soň, ine şu ajaýyp seýilgähde hökman adybelli kompozitor Bramsyň ajaýyp ýadygärlik heýkelini dikerler. Onsoň adamlar bärde seýil ederler. Ol ýadygärligi synlarlar. Onsoňam birek-birege sorag bererler: “Beh, täsin zat, bu nätanyş bende kimkä?!”

Psihologlaň pikirine görä, tankytçysumaklyk özünü bejermeklige örän çynlakaý çemeleşilmegini talap edýär. Sebäbi bu häsiýet (ýa-da “degdi-gaçdy keselbentligiň bir görnüşi” diýseňem boljak) , ynsanyň aň taýdan çökgünçiligini, aňynyň pese

gaçmagyny (degradasiýasyny) emele getirýän ruhy hadysalaň biri bolup durýar. Onuň ýüze çykmagynyň esasy şertem – adamyň şahsy men-menligine, mensöýerligine (egoizmine) boýyn çümüp, öz ynsaby, öz-özüne tankydy baha bermek endigi bilen üzňelesýändiginden ybaratdyr.

Her näme diýilse-de, kimdir birini ýa-da nämendir bir zady tankyt etmek ilkinji nobatda tekepbirlikden gözbaş alyp gaýdýar. Tankyt edýän adam, hatda öz-özünüň öňünde boýun almasa-da, kimdir birini tankytlanda: "Men senden nämäň nähili bolmalydygyny has gowy bilýän. Nämendir bir zady başarmagy başarmak islešeň, meň isleýşim, meň edişim ýaly etmäge dyrjaş, emelsiz!" diýip aňastaňında hasaplaýar.

Ol özüniň özgelerden tapawutly, artykmaçlyk duýgusynyň täsiri bilen, beýleki adamlaň kemçiligini agtarýar. Haçan-da şeýle ýetmezçilikleri tapandan soň (ýa-da tapandyryn öydenden soň) bolsa, tankytçy şol kemis-kümüslikleri ýepbeklemek arkaly, ýene-de bir gezek özüne-de, daş-töweregindäki başgalara-da özüniň näderejede ezberdigini, rüstemdigini, parasatlydygyny, başarıjaňdygyny, şonuň üçinem wajypdygyny subut edýär. Tankytçysumak hamana, özüniň şeýle häsiýetli hereketleri bilen: "Men bujagaz jandarjyklardan has köp bilýän we has oňat başarıyan" diýip öz-özünü sereşleýän ýaly.

Meşhur ýazyjy Karel Čapek tankytçysumaklyk barada şeýle belläpdir: "Tankytlamak – bu awtora: "eger-de men başarıyan bolsam şeýle ederdim" diýip düşündirmekdir".

Mark Twen bolsa käbir adamlaň şuňa meňzeş häsiýeti hakda şeýle ýazypdyr: "Adam, özüniň perpendikulýar durup bilmeýän topragynda nähili durmalydygy hakynda beýlekileri tankytlamaly däldir".

Adatça, tankytçysumaklyk, adamyň kemçilikli bolmaga hukugynyňdüýpgöter ret edýär. Eger-de rimlileriň "Errare humanum est – Adama ýalňışmak mahsus" diýen aýtgysy bilen özenini kesgitlešeň boljak, her bir adama muwapyk kemçilikli bolmak häsiýetini ykrar edäýen ýagdaýynda-da, adatça, islendik tankytçysumaklar, islendik adama öz kemçiligini düzetmek üçin juda köp wagtyň gerekdigini göz öňünde tutmaýarlar. Üstesine-de, adamlaň aglabá köpüsi üçin özgeleň kemçilik diýip hasaplaýan zady, ol-a ýetmezçilik diýip hasaplamak ekeni, hatda käbir halatlarda artykmaçlyk diýibem hasaplaýandygy, köplenç tankytçysumaklyk keselinden ejir çekýänleň ýadyna-oýuna-da düşmeýär. Olar nämendir bir zady öz dünýägaraýylaryna

laýyklykda ýepbeklemäge başlanda, olaň kimdir birine bildirýän “özgermek, düzelmek hakdaky talaplarynyň (bellikleriniň, tankylarynyň)” kabul edilmegini isleyișlerini “hem-ä gyz gerek, hemem tiz gerek” diýen birje aýtgy bilen aňlatmak mümkün.

Eger-de ýepbeklenýän ýepbekleýji tankytçysumagyň aýdýanlaryny “dogry” kabul edip, onuň isleýsi ýaly “düzelmek” islemese, onda adatça, tankytçysumaklar, ýepbeklenýäniň öz şahsy dünýägaraýşynyň, şol bir zatlar hakda özgelekiden tapawutly nukdaýnazarynyň, şahsy tejribesine, ömür ýoluna, bilim, aň, derejesine, üşügine esaslanýan pikirleriniň bolmak mümkünçiligini doly inkär edip, ony “düzelmezlik” islegini, diňe onuň ýaltalygy, kütekligi, nadanlygy, körzehinligi we ş.m. bilen düşündirmäge ýykgyn edýärler.

Tankytçysumaklyk adamda nädip emele gelýär?

Adatça, bu sindromdan ejir çekýän (belki-de, lezzet alýan, ha:ýp gapyp alýan, pinekleýänwe ş.m.) adamlar, häsiýeti boýunça oňsuksyz, “öz aýbyny görmeýen kişi aýbyna waý diýer”, “il gözüne gaçan çöpi görse, öz gözünde pürs görmeýär” diýilýän adamlar bolýar. Onsoň zanny-ýasawy şeýle adamlar hemme kişini özlerine görä etjek bolýarlar. Beýle adamlar üçin Ýeriň yüzünde ýeke-täk nusgalyk deňeşdiriş ölçügi – etalon özleri!

Men ýalymy, maňa meňzeşmi?

Diýmek, gowy, kämil.

Dälmi?!

Öf-püf...

Wäkgiş...

Jejis!

Poýsy!

Maýmyň!

Böcje-e!!!

Çünki, tankytçysumaklaň hiç bir hadsa ýa-da tolgunma bilen mizedip bolmajak, mähnet Müsür ähremlerine (piramidalaryna) çalym edýän ynanjyna görä: “Bütüki, şeýlekin kämil dä Ýalançyda, ýeke-täk daýanyş, ugur alyş nokady – OLAR we kämilligiň göbegin-ä dä, iň bolmanda, bir gyarak-bujagyna-da bolsa aslyşyp galjak bolsaň, onda sen bikemal hem ŞOLARA meňzejek bolmaly! Has takygy hut ŞOLAR ýaly bo:p bilseň, Ýalançyda armanyň galmaly dä:!!!

Düşdüňmi?!”.
Düşdüňmi?!”.

Lukmanlar, tankytçysumaklyk sindromynyň gönüden-göni özeninde durýan, daş-töwergiňdäki adamlardan nägileligiň, göwnigeçmäň, olara çakdan aşa ýokary talap bildirmegiň uzagyndan diňe bir psihiki däl-de, fiziki ýarawsyzlyklara-da getirip biljekdigini belleýärler. Mysal üçin, şeýle häsiýetli adamlarda köplenc reumatizm we bokurdak keselleri ýüze çykýar (...myş@).

Öz düzümünde Virgin Atlantic, Virgin America, Virgin Mobile we Virgin Active ýaly 360 sany kompaniyany jemleyän Virgin Group korporasiýasynyň esaslandyryjy, iňlis tütjary Riçard Çarlz Nikolas Brenson adamlary tankytlamak hakda şeýle belleýär: "Öz adamlaňyzda (awt. işgärleňnizde) hemiše ýagşy häsiýetleri gözläň. Öwgüni gysganmaň. Hiç haçan tankytlamaň. Lidere öz golastyndakylaň hatalarynda ünsi jemläninden, haýsydyr bir zady her gün dogry berjaý edýän adamlary tapmak gerekdir. Eger-de işgärleriň ösüşini, kämilleşmegini olaň bitiren işleriniň ykrar edilmegi we olaryň taryp edilmegi bilen höweslendirmek däbi iň ýokarky derejeden gaýdýan bolsa, onda ol işgärleň aňyndan işiň ösmegi üçin zyýanly bolan şowsuzlykdan gorkyny ýok eder".

Adamlaň arasyndaky gatnaşyklary ugrukdyrmakda meşhurlyk gazanan Deýl Karnegi bolsa, tankyt hakda şeýle ýazypdyr:
"Tankyt peýdasyz.

Sebäbi ol adamy goranmaga, gaýtawul bermäge we düzgün bolşuna görä özünü aklajak bolup çytraşmaga mejbur edýär.

Tankyt howply.

Sebäbi ol adamyň şahsy men-menligine zarba urýar, öz-özünüň ähmiýetlilik duýgusyna degsinýär we şonuň netijesinde-de onda öýke-kine döredýär.

Islendik şowsuzlykda, säwlikde özünü däl-de, kimem bolsa başga birini, başga bir hadysany günükärlemek adamyň zannyna mahsus. Biziň hemmämiz şeýle.

Şonuň üçinem, ertir biz kimdir birini tankytlamak islesek, geliň ilki bilen, tankydyň edil poçta kepderileri deýin hemiše yzyna – öýüne dolanyp gelýändigi hakda oýlanalyň!

Kemsitmeli däl – bu nähili dürs!

Bu nähili dirilik ähmiýetli derwaýys!

Bu sözler näçe gaýtalansa-da, biziň iňňän az bölegimiz su hakda oýlanýarys.

Biz başgalaň duýgularyny gödeklik depgileýäris. Öz diýenimizi gögerdip, illeriň ýalňyşyny agtaryp tapýarys, haýbatly hemle urmak bilen tabynlygymyzdaky ýa-da kesekileň ýanynda çagamazy

takytlarys.

Şol bir wagtda-da, ýeke minutlyk diňirgenme, sypdyrylmanka ölçerip-dökülen söz, beýlekiniň ýagdaýyna, ruhy ahwalyna çynyň bilen düşünmek –bihuda ýerden emele gelýän peýdasyz yzalaryň kän derejede ýumşamagyna getirip bilerdi..."...

© Petr Kowalew

Terjimesi, biraz çeperleşdirip we üýtgedilip alyndy.

Çeşmesi: <https://podskazki.info/kriticizm-kritika/>.
25.02.2022ý. Jemgyýetçilik tankydy